

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Станіславської Катерини Ігорівни, доктора мистецтвознавства, професора, професора кафедри музичного виховання Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого на дисертацію **Венгер Олени Миколаївни «Лев Манович як теоретик цифрової культури»**, подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

1. Актуальність теми дослідження.

Актуальність дисертації зумовлена фундаментальними трансформаціями, спричиненими цифровими технологіями у сфері культури, мистецтва, комунікації та способів мислення сучасної людини. Концепти, запропоновані Л. Мановичем, дозволяють осмислити цифрову культуру не лише як сукупність технічних інновацій, а як цілісну культурну парадигму з власною логікою, естетикою та формами символічного виробництва.

Важливість підняття цих питань полягає в тому, що теорія Л. Мановича пропонує інструментарій для аналізу явищ, які вже стали невід'ємною частиною повсякденного досвіду: нових медіа, алгоритмічних образів, баз даних, програмного забезпечення, взаємодії людини й цифрових інтерфейсів. Підхід ученого дає змогу подолати вузько технологічне трактування цифровізації та розглянути її як культурно-антропологічний і естетичний процес.

Особливої актуальності ці ідеї набувають у контексті сучасних мистецьких практик – екранних, перформативних, аудіовізуальних, – де цифрові технології формують нові типи образності, наративу та сприйняття. Звернення до теоретичної спадщини Л. Мановича дозволяє систематизувати ці процеси, виявити їхні закономірності та окреслити місце цифрової культури в ширшому історико-культурному континуумі.

Таким чином, дослідження, присвячене спадщині Льва Мановича як теоретика цифрової культури, є не лише своєчасним, а й методологічно значущим, оскільки сприяє глибшому розумінню сучасного культурного ландшафту та формує підґрунтя для подальших міждисциплінарних досліджень у галузі гуманітарного знання.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Дисертація презентує комплекс інноваційних здобутків, які мають як теоретичний, так і методологічно-критичний характер, зокрема:

– систематизовано та концептуально реконструйовано культурологічний дискурс Л. Мановича, його теоретичні підвалини (софт-структуралізм, цифровий матеріалізм, позитивістський поворот, конвергентну гуманітарно-інженерну мову, принцип неперервності), що дозволяє розглядати підхід ученого як цілісну теорію цифрової культури;

– обґрунтовано центральну роль програмного забезпечення як культуротворчого чинника, введеного в аналітичне поле через поняття «культурний софт», що уточнює механізми формування як матеріальних, так і нематеріальних структур цифрової культури та пояснює її еволюційну динаміку;

– доведено міждисциплінарний характер «нової науки про культуру» Л. Мановича, яка вводить у культурологічний аналіз імовірнісні моделі, симуляції та «широкі дані» як альтернативу традиційним якісним підходам;

– аргументовано методологічну значущість культурної аналітики, представленій як інструмент виявлення структурної онтології глобальної цифрової культури;

– виявлено й критично проаналізовано обмеження теорії Л. Мановича: залежність від технодетермінізму, ігнорування політичної економії та соціальних конфліктів, методологічну елітарність, кількісний редукціонізм, абстрагованість від конкретних культурних практик і обмежений прогностичний потенціал.

Наукова новизна дисертації полягає не лише в інтерпретації та впорядкуванні теорії Л. Мановича, а й у критичному переосмисленні її можливостей і меж, що розширює методологічний інструментарій сучасної культурології та окреслює перспективи подальших досліджень цифрової культури.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Результати дисертації мають широкий міждисциплінарний потенціал і можуть суттєво доповнити як гуманітарні науки, так і прикладні сфери діяльності.

Дисертація розширює теоретико-методологічний апарат *культурології*, вводячи в науковий обіг цілісно реконструйовану концепцію цифрової культури Л. Мановича, а також інструментарій культурної аналітики, що дозволяє працювати з масивами цифрових культурних даних.

У сфері *медіазнавства* отримані результати поглиблюють розуміння ролі програмного забезпечення, алгоритмів і баз даних у формуванні медіареальності, пропонуючи альтернативу суто текстоцентричним або семіотичним підходам до аналізу медіа.

Дисертація уточнює епістемологічні засади аналізу цифрової культури, проблематизує технодетермінізм і сприяє більш зваженому осмисленню взаємодії технологічних структур і культурних практик у дослідницькому полі *філософії культури*.

Запропоновані моделі аналізу «широких даних» і онлайн-активності можуть бути використані в *соціології культури* для дослідження культурних процесів у мережевих спільнотах, платформених екосистемах і соціальних медіа.

У *мистецтвознавстві* теоретичні положення дисертації створюють підґрунтя для аналізу цифрових художніх практик, генеративного мистецтва, інтерактивних інсталяцій, онлайн-театрів, VR-практик тощо.

Результати дослідження можуть стати в пригоді *культурній політиці* для стратегічного планування культурних інституцій у цифровому

середовищі, розробки політики цифрової спадщини та оцінки впливу платформ на культурне виробництво.

Матеріали дисертації можуть бути інтегровані в *освітнянську діяльність* – навчальні курси з культурології, медіатеорії, цифрової культури, мистецтвознавства та міждисциплінарних студій.

Дисертація має потенціал впливу на широкий спектр наук і сфер діяльності (від теоретичної культурології до прикладних цифрових практик), сприяючи формуванню більш комплексного, критично виваженого розуміння цифрової культури в сучасному гуманітарному знанні.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова обґрунтованість результатів дослідження забезпечується системним аналізом теоретичної спадщини Л. Мановича, здійсненим із залученням сучасних культурологічних, філософських та міждисциплінарних методів пізнання. Сформульовані наукові положення і висновки базуються на опрацюванні широкого корпусу першоджерел і актуальних наукових публікацій, логічній послідовності аргументації та коректному застосуванні понять і категорій цифрової культури. Достовірність результатів підтверджується поєднанням теоретичної реконструкції з критичним аналізом, а також узгодженістю отриманих висновків із сучасним станом гуманітарного знання, що забезпечує їх наукову вірогідність і можливість подальшого використання в науково-дослідній та освітній практиці.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Рівень виконання поставленого наукового завдання свідчить про повне та послідовне досягнення мети дослідження, що підтверджується логічно вибудованою структурою дисертації, системністю аналізу та аргументованістю отриманих результатів. Здобувачка продемонструвала високий рівень оволодіння методологією наукової діяльності, виявивши здатність до міждисциплінарного мислення, коректного застосування

культурологічних, філософських і аналітичних методів, а також до критичної рефлексії теоретичних моделей Л. Мановича. Це забезпечило наукову виваженість висновків і свідчить про сформовану дослідницьку компетентність авторки дисертації.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Результати дисертації пройшли апробацію на 5 міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Представлено 8 наукових публікацій, з яких 3 статті в наукових фахових виданнях України, 5 праць апробаційного характеру. Виклад основних результатів дисертації у наукових публікаціях є достатньо повним.

7. Структура та зміст дисертації.

Структура дисертації є стрункою і логічною: вступ, три розділи (8 підрозділів) із висновками до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, службовий додаток. Зміст дисертації розкривається послідовно й системно, від загального до часткового. Висновки свідчать про досягнення мети і розв'язання поставлених завдань.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації. Відсутність (наявність) академічного плагиату, фабрикації, фальсифікації.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. На с. 26 дисертантка стверджує, що цифрові технології сьогодні стали частиною людського способу мислення, поведінки, взаємодії. В контексті поведінки і взаємодії цифрові технології з культурою віртуальної комунікації мені зрозумілі. А що саме вкладає авторка в тезу «цифрові технології як частина людського способу мислення»?

2. Авторка пише: «Нові медіатехнології <...> втілили фундаментальні ідеї художніх проєктів та водночас стали визначальними творами сучасного мистецтва» (с. 79). На мій погляд, ця думка не є переконливо доведеною: медіатехнології, безумовно, є продуктом культурного розвитку, продуктом

творчої діяльності, а от наскільки вони є саме мистецькими творами, нехай і в межах постнекласичної естетики, – не вистачає аргументації.

3. Підсумовуючи концепцію Л. Мановича щодо штучного інтелекту, авторка зазначає, що вчений вбачає у ньому «фундаментальну силу, що змінює онтологію мистецтва та творчості загалом» (с. 205). Чи є у Мановича футурологічний прогноз щодо мистецьких проявів штучного інтелекту?

10. Загальний висновок і оцінка дисертації.

Дисертація Венгер О. М. «Лев Манович як теоретик цифрової культури» є завершеним, самостійним, актуальним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні відповідно до вимог «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка Венгер Олена Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного виховання
Київського національного університету
театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

К. І. Станіславська

О. Білоус